МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Міжнародна економіка»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Облік і аудит

за темою № 10 - Міжнародна економічна інтеграція

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО
Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2022 № 8

СХВАЛЕНО
Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол від 22.08.2022 № 1

ПОГОДЖЕНО
Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2022№ 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління, протокол від 15.08.2022 № 1

Розробники:
1. викладач циклової комісії економіки та управління, к.п.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Носач І.В.
2. викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Бондарець О.М.

Рецензенти:
1. Єфременко А.Г – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та адміністрування Кременчуцького інституту ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»;
2. Харченко М.В. – кандидат економічних наук, спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, старший викладач циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС.

План лекції:

1. Суть, передумови та цілі економічної інтеграції.
2. Етапи економічної інтеграції.
3. Статичні та динамічні ефекти економічної інтеграції.
4. Регіональні інтеграційні об'єднання.

Рекомендована література:

Основна

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 22.04.1993р. № 3125-XII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/
2. Амеліна І.В. Міжнародні економічні відносини: навч. посібник / І.В. Амеліна, Т.Л. Попова, С.В. Владимиров. – К.: ЦУЛ, 2013.
3. Гронтковська Г.Е. Міжнародна економіка: Навч. Посібник / Г.Е. Гронтковська – К.: ЦУЛ, 2014.
4. Дергачова В.В., О. М. Згуровський, І.М. Манаєнко Міжнародні економічні відносини: практикум: навч. посіб. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 80 с.
5. Задоя А.О. Міжнародна економіка: Навч. Підручник / А.О. Задоя - К.: Центр навчальної літератури, 2012.
6. Козак Ю.Г. Міжнародні економічні відносини: Навч. посібник / Ю.Г.Козак, Н.С.Логвінова, О.В. Захарченко, Є.В.Кравченко – К.: Центр навчальної літератури, 2012.
7. Патика Н.І. Міжнародні економічні відносини: навч. посібник / Н.І. Патика - К.: Центр навчальної літератури, 2014.

Додаткова

8. Антофій Н.М. Міжнародна економіка: посібник / Н.М. Антофій, О.В. Булюк, С.В. Фомішин – ОЛДІ- ПЛЮС, 2013.
9. Козак Ю.Г. Міжнародні фінанси: навч. посібник / Ю.Г. Козак, Н.С. Логвинова, Т. Sporek, J. Szoltisek, О.В. Захарченко, С.Н. Лебедева – Київ - Катовіце.: Центр учбової літератури, 2014.
10. Фомішин С.В. Міжнародна економіка: посібник / С.В. Фомішин, М.В. Гудзь, А.П. Румянцев –Новий Світ, 2014.
11. Чернега О.Б. Міжнародна економічна діяльність України: Посібник / О.Б. Чернега – ТОВ «Східний видавничий дом», 2014.
12. Чернега О.Б. Міжнародні стратегії економічного розвитку: Посібник / О.Б. Чернега – Магнолія - 2006, 2014.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

13. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua

14. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

Текст лекції

1. Суть, передумови та цілі економічної інтеграції

Першопочатково теорія міжнародної економіки розглядала економічну інтеграцію як торгівельну політику, що полягає у дискримінаційному зменшенні або ліквідації торгових бар'єрів лише для країн, що об'єдналися.

Але, оскільки міжнародна торгівля у ІІ-й половині ХХ ст. була доповнена ще й рухом фактів виробництва, економічну інтеграцію слід розглянути як процес економічної взаємодії країн, який приводить до зближення господарських механізмів і приймає форму міжнародних(міждержавних) угод і узгоджено регулюється міждержавними органами.

Процеси економічної інтеграції призводять до розвитку ***економічного регіоналізму***, коли країни об'єднуються між собою, створюючи в межах свого угрупування сприятливіші умови торгівлі та руху факторів виробництва. Економічний регіоналізм в цілому не розглядається як негативне явище, але може мати неоднозначні наслідки.

Передумови економічної інтеграції:

1. Близькість рівнів економічного розвитку і ступеня ринкової зрілості країн, що інтегруються.
2. Географічна близькість країн, що інтегруються, наявність (у більшості випадків) спільного кордону та історичних зв'язків.
3. Спільність економічних та ін. проблем, що стоять перед країнами.
4. Демонстраційний ефект. В країнах, що створили інтеграційне об'єднання, здебільшого відбуваються позитивні економічні зрушення, прискорюється економічне зростання, підвищується добробут, що заохочує ін. країни до вступу в це об'єднання або до створення економічного інтеграційного угрупування.
5. Ефект «доміно». Країни, що залишилися за межами інтеграційного об'єднання, здебільшого потерпають від відхилення торгівлі, скорочення економічних контактів з країнами, що утворили об'єднання, змушені налагоджувати нові економічні зв'язки. Це спонукає їх до вступу у інтеграційне об'єднання, навіть якщо першопочатково вони не були зацікавлені в цьому.

Численні інтеграційні об'єднання ставлять перед собою подібні *цілі*. Основні з них :

1. Використання переваг *економіки масштабу*. ***Економіка масштабу*** – це розвиток виробництва, при якому зростання витрат факторів на одиницю продукції призводить до зростання виробництва на більшу величину, ніж одиниця. При зростанні обсягів виробництва, змінні витрати збільшуються, а постійні залишаються ті самі, отже, в цілому, витрати зростають повільніше,

ніж обсяги випуску продукції. Розширення ринку, скорочення трансакційних витрат дозволяє залучати прямі іноземні інвестиції, стимулювати створення компаній з іноземним капіталом і т. д.

2. Створення сприятливого зовнішньополітичного клімату. Наприклад , одним з результатів створення ЄС було примирення двох історичних ворогів – Франції та Німеччини.

3. Вирішення завдань торгової політики. Регіональна інтеграція нерідко розглядається як спосіб укріпити переговорні позиції країн – учасників в рамках багатосторонніх торговельних переговорів у ВТО , оскільки узгоджені виступи членів інтеграційного угрупування мають більшу вагу, ніж голоси окремих країн. Крім того, торгівля в межах регіонального блоку є набагато стабільнішою, ніж та, що закріплена торговельними угодами.

4. Сприяння структурній перебудові економіки. Якщо менш розвинута країна приєднується до угрупування розвинутих країн, це розглядається як важливий канал передачі ринкового досвіду, гарантія незмінності економічного курсу і т. д.

5. Підтримка молодих галузей національної промисловості. Часто інтеграційне об'єднання забезпечує протекціоністську підтримку виробникам країн-учасниць цього економічного блоку.

2. Етапи економічної інтеграції

Формування інтеграційних об'єднань різного типу пов'язано з етапністю еволюції економічної інтеграції.

1. Найнижчим ступенем економічної інтеграції є ***преференційні торгові угоди***, які передбачають встановлення нижчих бар'єрів для торгівлі між країнами, що беруть участь в угоді, ніж для торгівлі з третіми країнами.

2. ***Зона вільної торгівлі*** – це така форма економічної інтеграції, у якій всі бар'єри торгівлі країнами-учасницями усуваються, проте кожна країна зберігає свої власні бар'єри у торгівлі з третіми країнами.

3. ***Митний союз***, що передбачає ліквідацію усіх тарифних та нетарифних торгівельних бар'єрів в межах інтеграційного об'єднання (як і в зоні вільної торгівлі) , і, крім цього , гармонізує (уніфікує) торгову політику країн – учасниць по відношенню до решти світу, що полягає у встановленні єдиних митних ставок.

4. ***Спільний ринок*** – країни-учасниці цього інтеграційного об'єднання домовляються про свободу торгівлі не лише товарів і послуг, але й факторів виробництва капіталу і робочої сили, під захистом єдиного митного тарифу (як і в митному союзі) .

5. Найвищий рівень інтеграції – ***економічний союз*** передбачає гармонізацію або навіть уніфікацію монетарних і фіскальних політик країн-учасниць. Для координації і прийняття оперативних рішень в межах економічного союзу уряди країн-учасниць , відмовляючись від частини своїх

повноважень, створюють наднаціональні органи виконавчої, законодавчої та судової влади.

6. Принципово можливими є існування й шостого рівня інтеграції – ***політичного союзу***, який передбачав би передачу національними органами влади своїх функцій наддержавним органам, що фактично означало б створення міжнародної конфедерації і втрату суверенності окремими державами. *Прикладом* ***політичного союзу*** можна назвати колишній **Радянський Союз**.

На сьогодні жодне інтеграційне угрупування не досягло рівня політичного союзу і не ставить собі це за мету.

3. Статичні та динамічні ефекти економічної інтеграції

У результаті створення інтеграційних об'єднань різного типу, які, проте, базуються на митному союзі, виникають два види ефектів:

- ***статичні*** – економічні наслідки, які виникають відразу ж після створення інтеграційного блоку, тобто як його безпосередній результат;
- ***динамічні*** – економічні наслідки, які з'являються на більш пізніх етапах функціонування інтеграційного об'єднання.

До ***статичних ефектів*** відносять:

- *ефект створення торгівлі* – переорієнтація місцевих споживачів з менш ефективного внутрішнього джерела постачання товару на більш ефективне зовнішнє джерело (імпорт) , що стає можливим внаслідок усунення імпортних мит в межах інтеграційного об'єднання;
- *ефект відхилення торгівлі* – переорієнтація місцевих споживачів з закупівлі товару у більш ефективного позаінтеграційного джерела на менш ефективне внутрішньоінтеграційне..

Динамічні ефекти інтеграції:

- *зростання конкуренції*. Ліквідація торгових бар'єрів в межах інтеграційного об'єднання, що фактично означає припинення протекціоністської підтримки, вимагає підвищення ефективності виробництв, які повинні витримувати значну внутрішньоінтеграційну конкуренцію. Зростання рівня конкуренції також стимулює розвиток і використання нових технологій. Усі ці ефекти скорочують витрати виробництв на користь споживачів;
- *економія масштабу як результат розширення ринку*;
- *стимулювання інвестицій*. Інвестори отримують перевагу від розширення ринку і зростання конкуренції.

До появи теорії економічної інтеграції однозначно вважалося, що модель вільної торгівлі беззаперечно забезпечує зростання добробуту усіх країн світу. Теорія економічної інтеграції показала, що інтеграційне об'єднання може забезпечити додаткові позитивні ефекти вільної торгівлі. Однак існування феномену відхилення торгівлі і можливість його

перевищення ефекту створення торгівлі свідчить , що модель економічного регіоналізму не може розглядатися однозначно як позитивне явище в міжнародній економіці.

4. Регіональні інтеграційні об'єднання

Європейський Союз (ЄС) – інтеграційне об'єднання , до складу якого входить 27 країн Західної (Австрія, Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Фінляндія, Франція, ФРН, Швеція) та Центрально-Східної (Латвія, Литва, Естонія, Кіпр, Чеська Республіка, Словаччина, Угорщина, Польща, Словенія, Мальта – країни, що вступили до ЄС 1 травня 2004 року) Європи та Болгарія і Румунія, котрі приєдналися до ЄС 1 січня 2007 р. ЄС базується на трьох засадах:

- Європейське співтовариство з доповненнями та формами співробітництва, передбаченими угодою про Європейський Союз (Маастрихтська і Амстердамська угода);
- Спільна зовнішня політика і політика у сфері міжнародної безпеки;
- Співробітництво у внутрішній та зовнішній політиці.

Цілями ЄС стали:

- утворення тісного союзу народів Європи;
- сприяння збалансованому та довгостроковому економічному прогресу, особливо завдяки створенню простору без внутрішніх кордонів;
- посилення економічного та соціального співробітництва;
- утворення економічного та валютного союзу і створення в перспективі єдиної валюти; утвердження власної ідентичності в міжнародній сфері, особливо шляхом проведення спільної зовнішньої політики і політики у сфері безпеки;
- розвиток співробітництва у сфері юстиції та внутрішніх справ;
- збереження та примноження спільних надбань.

До середини 1998 року 11країн з 15 членів ЄС виконали вимоги Угоди про ЄС і стали членами валютного Союзу, запровадивши єдину європейську валюту – євро. ЄС плану своє подальше розширення.

Рада держав Балтійського моря (РДБМ) створена у 1992 році за ініціативою Німеччини і Данії як координуючий орган Балтійського регіону. До складу РДБМ увійшли 11 держав (Німеччина, Данія, Ісландія, Латвія, Литва, Норвегія, Польща, Російська Федерація, Фінляндія, Швеція, Естонія), метою їхнього співробітництва є:

- реалізація спільних проектів у галузі енергетики, транспорту, зв'язку, екології та ін.,
- співпраця в межах трансатлантичних. Загальноєвропейських і регіональних (субрегіональних) структур та ініціатив.

Співдружність незалежних держав (СНД) створена на основі Угоди про створення СНД, підписаної вищими керівниками Республіки Білорусь.

Російської Федерації та України. Країни-члени СНД (Азербайджан, Білорусь, Вірменія. Казахстан, Киргиз стан. Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменистан, Узбекистан, Україна, Грузія)

Цілями співдружності проголошені :

- співробітництво у політичній, економічній, екологічній, гуманітарній та культурній галузях;
- сприяння всебічному і збалансованому економічному і соціальному розвитку держав-членів у межах загального економічного простору, а також міждержавному співробітництву й інтеграції;
- забезпечення прав людини і основних свобод відповідно до загальновизнаних принципів і норм міжнародного права та документів ОБСЄ;
- співробітництво з метою забезпечення миру і безпеки, прийняття ефективних заходів до скорочення озброєння і військових витрат, ліквідації ядерної зброї та інших видів озброєння;
- мирне врегулювання суперечок і конфліктів між державами – членами.

Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) створена в 1992 році 11 державами (Азербайджан, Албанія, Вірменія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Туреччина. Україна). Які підписали Декларацію про Чорноморське економічне співробітництво – ЧЕС. Цілі ЧЕС:

- перетворення Чорного моря в море миру та добробуту шляхом розвитку дружніх та добросусідських відносин;
- поглиблення двостороннього та багатостороннього співробітництва як між країнами-членами, так із іншими зацікавленими країнами;
- сприяння економічному, технологічному і соціальному прогресу, також вільному підприємництву;
- охорона специфічних економічних інтересів держав – учасниць, особливо країн. Які перебувають на етапі переходу до ринкової економіки;
- використання всіх можливостей для розвитку та диверсифікації їхнього співробітництва в економіці, промисловості, науці, технології й охороні навколишнього середовища.

Асоціація держав Південно – Східної Азії (АСЕАН) була створена у 1967 році і на сьогоднішній час налічує 12 держав (Бруней. Індонезія, Малайзія, Таїланд, Філіппіни, В’єтнам, Камбоджа, Лаос, Сінгапур, М»янма, Папуа- Нова Гвінея) цього регіону. Цілі організації:

- сприяння регіональному співробітництву в економічній, соціальній та культурній сферах з метою зміцнення миру в регіоні;
- прискорення економічного зростання соціального прогресу та культурного розвитку в регіоні на основі спільних дій у дусі партнерства і рівноправ’я;

- заохочення активного співробітництва та взаємної підтримки в економічні, .соціальній , культурній, технічній, науковій та адміністративній сферах;
- взаємодія у сфері науки й освіти, сільського господарства, промисловості та ін.;
- сприяння тісному співробітництву з міжнародними регіональними організаціями.

Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС) створене у 1989 році з метою підтримання зростання і розвитку країн-учасниць(Австралія, Бруней, Гонконг, Індонезія, Канада, Кирибаті, Малайзія, Маршаллові острови, Мексика, Нова Зеландія, Папуа-Нова Гвінея, Росія, Сінгапур, США, Таїланд, Тайвань, Філіппіни, Чилі, Японія). Створення організації має сприяти зростаючій економічній взаємозалежності держав Азіатсько – Тихоокеанського регіону у сфері послуг, капіталу, технологій; зміцненню відкритої багатосторонньої торгової системи; підвищенню ступеня лібералізації торгівлі та інвестицій у регіоні; зміцненню і стимулюванню розвитку приватного сектора; використанню принципів вільного ринку для збільшення переваг регіонального співробітництва.

У 1985 році було створено **Асоціацію регіонального співробітництва Південної Азії (СААРК) (**Бангладеш, Бутан, Індія, Мальдівська Республіка, Непал, Пакистан, Шрі-Ланка)**.** Мета створення – сприяння багатосторонньому співробітництву південноазіатських країн в економічній, соціальній та культурній сферах. Лідером цього угрупування є Індія, а головною особливістю цього регіону – багатство ще невичерпаних природних ресурсів.

Північно – Американська асоціація вільної торгівлі (НАФТА) зародилася у 1989 році, а у 19994 році перетворилася на союз трьох держав: Канади. Мексики та США.

Мета створення НАФТА:

- усунення митних обмежень у взаємній торгівлі;
- досягнення високого рівня інтеграції ринків товарів, капіталу, технологій та трудових ресурсів;
- досягнення майже повної незалежності від зовнішнього постачання енергоресурсів;
- посилення конкурентоспроможності північноамериканського економічного центру в порівнянні із західноєвропейським та азіатсько-тихоокеанським центрами.

Найбільшим за економічними показниками та за територіальним охопленням у Латинській Америці є угрупування, що має назву **Латиноамериканська асоціація вільної торгівлі (ЛААІ)**, яке було створене у 1980 році на базі країн (Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Колумбія, Мексика, Парагвай, Перу, Уругвай, Чилі, Еквадор) , які до цього об’єдналися у Латиноамериканську асоціацію вільної торгівлі.

Мета створення ЛААІ:

- сприяння розвитку регіонального економічного співробітництва і торгівлі;
- підготування ґрунту для створення латиноамериканського спільного ринку;
- розширення торгово-економічних зв'язків з іншими країнами.

Карибське співтовариство і Карибський спільний ринок (КАРІКОМ) створене в 1973 році на основі Карибської асоціації вільної торгівлі і має на меті: сприяння економічному співробітництву на засадах механізмів спільного ринку; створення спільних інститутів і співробітництво в таких галузях, як охорона здоров'я, освіта, культура, комунікації і промисловість.

Подібні плани виробляються в ще одного об'єднання подібного до митного союзу **Центральноамериканського спільного ринку (ЦАСП)**, до якого входять Гватемала, Коста–Ріка, Нікарагуа, Сальвадор. Але певні політичні та соціальні проблеми не дозволяють цим країнам досягнути таких успіхів у інтеграції, як країнам КАРИКОМ.

Найбільшим з африканських інтеграційних груп є **Економічне співтовариство держав Західної Європи (ЕКОВАС)**. Основні зусилля ЕКОВАС направлені на ліквідацію внутрішніх тарифів і встановлення єдиного зовнішнього тарифу, що сприятиме перетворенню ЕКОВАС у митний союз.

Загалом слід зазначити, що інтеграційні процеси набули найдовершеніших форм лише у Західній Європі.